

G.H. Wolsink

LEERLINGEN VAN HET LAGER AGRARISCH ONDERWIJS
EN HUN TOEKOMSTPLANNEN

Voorlopig verslag van een enquête onder de leerlingen
van het vierde leerjaar van de lagere agrarische
scholen in het schooljaar 1976-1977

Inlichting No. 162

L 8

162A

MLV 7809075

December 1977

Landbouw-Economisch Instituut - Conradkade 175 - Den Haag
Afdeling Structuuronderzoek

INHOUD

	Blz.
1. INLEIDING	5
2. ONTWIKKELING VAN HET AANTAL LEERLINGEN	7
3. ACHTERGRONDEN VAN DE LEERLINGEN	10
4. PLANNEN VOOR VERDERE OPLEIDING	13
5. KEUZE VAN EEN BEROEP	16
6. SLOTOPMERKINGEN	23

1. INLEIDING

Voor de jongeren die, zowel wat kwantiteit als wat kwaliteit betreft, in de toekomst het beeld van de agrarische beroepsbevolking zullen bepalen, bestaat de eerste stap voor het toetreden tot deze bevolkingsgroep veelal uit het volgen van agrarisch onderwijs. De aantalsontwikkelingen van de agrarische beroepsbevolking is, naast andere factoren, in belangrijke mate afhankelijk van de belangstelling voor een agrarisch beroep bij de jongere generatie.

De sinds 1974 weer toegenomen belangstelling voor het volgen van agrarisch onderwijs was voor de afdeling structuuronderzoek van het Landbouw-Economisch Instituut, mede op verzoek van de afdeling onderwijs van het Ministerie van Landbouw en de onderwijscommissie van het Landbouwschap, aanleiding voor het instellen van een onderzoek onder de leerlingen van het agrarisch onderwijs. Dit onderzoek is vooral gericht op het verkrijgen van inzicht in de herkomst en beroepsbestemming van de leerlingen. Met name wordt bezien in hoeverre men al dan wel uit agrarisch milieu afkomstig is en in hoeverre de beroepsbestemming ligt in de land- en tuinbouw of hiermee verwante sectoren, dan wel niet-agrarisch van aard is. Voor een belangrijk deel kan dit onderzoek aansluiten op een in 1974 in verband met een afnemende belangstelling bij jongeren voor agrarische beroepen uitgevoerd onderzoek naar de toetreding van jongeren in de agrarische sector. Om een beter inzicht in de problematiek rond deze afnemende belangstelling voor een agrarisch beroep bij de jongeren te verkrijgen werden toendertijd enquêtes verricht op een 1000 tal bedrijven, verspreid over een aantal keuzegemeenten in het land en op een aantal agrarische scholen. De gegevens uit deze enquêtes zijn weergegeven in een tweetal publicaties 1).

De leerlingen van het agrarisch onderwijs, die in 1974 werden geënuquêteerd, zijn eigenlijk een monster van het traditionele leerlingenbestand. De gegevens, die dit onderzoek hebben opgeleverd zijn, door de stormachtige ontwikkelingen van de leerlingenaantallen, niet zonder meer van toepassing voor het huidige leerlingenbestand. Voortzetting van het onderzoek was, vooral wat betreft de leerlingen van het lager agrarisch onderwijs, daarom gewenst.

1) J.J.J. Kloprogge: "Jongeren voor de land- en tuinbouw", Mededelingen en overdrukken 129, LEI, Den Haag, 1975.
J.J.J. Kloprogge en G.H. Wolsink: "Aspecten van de toetreding van jongeren tot de land- en tuinbouw", Rapport 2.102, LEI, Den Haag, 1977.

Onderzoek onder de leerlingen van het middelbaar agrarisch onderwijs is eveneens in het onderzoekprogramma opgenomen, maar is wegens tekort aan onderzoekcapaciteit naar een later tijdstip verschoven. Omdat voor het middelbaar agrarisch onderwijs een vooropleiding noodzakelijk is zullen de gevolgen van de toenemende belangstelling voor agrarisch onderwijs pas na verloop van tijd van invloed zijn op de omvang van het leerlingenbestand. In overleg met de afdeling onderwijs van het Ministerie van Landbouw is daarom besloten in eerste instantie een enquête te houden onder de leerlingen van de vierde klassen van de lagere agrarische scholen.

Om de onvolkomenheden die bij een onderzoek d.m.v. een steekproef optreden, vooral gezien de heterogeniteit van het leerlingenbestand op de scholen, te vermijden is besloten alle leerlingen van de vierde klassen bij het onderzoek te betrekken. Bovendien was de mogelijkheid van een snelle verwerking met de computer een belangrijk argument voor een integraal onderzoek. Vooral door de volledige medewerking van de afdeling onderwijs van het Ministerie van Landbouw en van directeuren en leraren van de scholen was het mogelijk een zo groot aantal leerlingen te enquêteren. Vrijwel alleen de te verwachten onvermijdelijke absentie van leerlingen was er de oorzaak van dat niet alle leerlingen zijn geënquêteerd. Voor een deel is dit nog ondervangen door nazending van ingevulde enquêteformulieren door de scholen.

In deze publikatie worden de eerste resultaten van het onderzoek, voornamelijk op basis van frequenties en enkele voor de hand liggende verbanden tussen variabelen, weergegeven. Dit houdt in dat niet alle vragen, waaronder b.v. over de beoordeling van de leervakken door de leerlingen, beantwoord worden. Het is evenwel de bedoeling later wel op deze vragen in te gaan en tevens de in deze publikatie vermelde gegevens aan een diepergaande analyse te onderwerpen.

2. ONTWIKKELING VAN HET AANTAL LEERLINGEN

In grafiek 1 is de ontwikkeling van het aantal leerlingen op de lagere agrarische scholen in beeld gebracht, waarbij de vermelde aantallen leerlingen het beeld meer concreet toelichten. In deze grafiek wordt, naast het aantal leerlingen dat in een bepaald schooljaar in het vierde leerjaar wordt aangetroffen, het aantal leerlingen dat drie jaar daarvoor de eerste klas bevolkte vermeld.

Grafiek 1. Ontwikkelingen van het aantal leerlingen van het 1e en 4e leerjaar van de lagere agrarische scholen

		NEDERLAND				
		NOORD	OOST	WEST	ZUID	
'66/67	1	493	961	1551	680	3685
'69/70	4	568	1158	1710	720	4156
'67/68	1	551	1128	1632	805	4116
'70/71	4	552	1138	1611	813	4114
'68/69	1	593	1179	1678	848	4298
'71/72	4	516	1033	1612	781	3942
'69/70	1	443	977	1428	696	3544
'72/73	4	406	931	1512	679	3528
'70/71	1	313	869	1286	537	3005
'73/74	4	364	806	1479	634	3283
'71/72	1	288	831	1194	389	2702
'74/75	4	367	849	1589	618	3423
'72/73	1	369	884	1467	444	3164
'75/76	4	477	1039	1739	759	4014
'73/74	1	419	936	1818	650	3823
'76/77	4	610	1327	2176	902	5015
'74/75	1	495	1159	2212	807	4673
'75/76	1	627	1333	2529	949	5438
'76/77	1	718	1535	2689	1117	6059
		NOORD	OOST	WEST	ZUID	

NEDERLAND

N.B. Vanaf het schooljaar 1973-1974 niet vermeld het aantal leerlingen van brugklassen van scholengemeenschappen met een agrarische opleiding. Dit aantal is echter gering en tast het beeld van deze grafiek niet aan.

De verschillen tussen de aantallen leerlingen in het eerste en vierde leerjaar zijn verschillen die per saldo zijn opgetreden als gevolg van het tussentijds verlaten van de lagere agrarische school en kiezen van agrarisch onderwijs door leerlingen die aanvankelijk anders gerichte scholen bezochten. Ook het doubleren en afwijzing bij eindexamen kan enigermate oorzaak zijn van deze verschillen.

Als uitgangspunt voor deze grafiek is het aantal leerlingen in het eerste leerjaar in het schooljaar 1966-1967 opgenomen. In dit jaar had de sinds geruime tijd afnemende belangstelling voor het lager agrarisch onderwijs een eerste dieptepunt bereikt. Daarna nam de belangstelling weer toe, tot opnieuw een daling van de belangstelling optrad, die in het schooljaar 1971-1972 een nog lager dieptepunt bereikte. Sindsdien is het aantal leerlingen met sprongen omhoog gegaan. Reeds in het schooljaar 1975-1976 was het aantal leerlingen in het eerste leerjaar vergeleken met dit aantal in het schooljaar 1971-1972 meer dan verdubbeld. In het daaropvolgende schooljaar 1976-1977 heeft de stijging zich nog voortgezet.

Naast de aanmelding van leerlingen voor het eerste leerjaar is, sinds het in werking treden van de wet op het voortgezet onderwijs in 1970, de mogelijkheid voor aanmelding van leerlingen in latere leerjaren bepalend geweest voor het aantal leerlingen in het vierde leerjaar. Sinds het schooljaar 1973-1974 is een steeds groter aantal leerlingen van het voortgezet onderwijs van richting veranderd en wel zodanig dat het aantal leerlingen bij het lager agrarisch onderwijs per saldo is toegenomen. In de leerjaren na 1973-1974 is het aantal leerlingen in het vierde leerjaar, zowel in absolute zin als naar verhouding, in steeds grotere mate door deze tussentijdse aanmeldingen gestegen. De oorzaak van het toenemende aantal latere aanmeldingen voor lager agrarisch onderwijs kan, zowel bij een op latere leeftijd bij de leerlingen optredende belangstelling voor een agrarische opleiding als bij gebleken ongeschiktheid van leerlingen voor ander onderwijs, worden gezocht. De motivering van de leerlingen voor agrarisch onderwijs kan daardoor van sterk uiteenlopende aard zijn. Deze kan variëren tussen niet anders willen en niet anders kunnen dan agrarisch onderwijs volgen.

In de grafiek zijn naast de landelijke cijfers tevens de cijfers van de regio's vermeld. Hieruit blijkt dat de ontwikkeling niet over het gehele land in hetzelfde tempo is opgetreden. Een verduidelijking hiervan geeft tabel 1.1, waarin de meest recente leerlingenaantallen worden vergeleken met vergelijkbare leerlingenaantallen die drie jaar daarvoor werden geteld.

Tabel 1.1 Regionale leerlingenaantallen in 1973-1974 en 1976-1977

Regio	Aantal leerlingen in het schooljaar:				Toeneming in % in het:	
	1973 - 1974		1976 - 1977		eerste leer- jaar	vierde leer- jaar
	eerste leerj.	vierde leerj.	eerste leerj.	vierde leerj.		
Noord	419	364	718	610	71	67
Oost	936	806	1535	1327	64	65
West	1818	1479	2689	2176	48	47
Zuid	650	634	1117	902	72	42

Relatief gezien is de toeneming van de leerlingenaantallen in het westen sterk achtergebleven bij de overige regio's. In het zuiden is deze relatieve toeneming echter later tot stand gekomen dan in het noorden en oosten. Getalsmatig echter is de grootste toeneming van de genoemde leerlingenaantallen in het westen tot stand gekomen. Dit is niet verwonderlijk, aangezien in het westen tevens de grootste bevolkingsconcentratie wordt aangetroffen, waardoor een groter aanbod van leerlingen kan worden verwacht, met name omdat de toetreding uit niet-agrarische milieus op gang is gekomen. Uit de grafiek blijkt dat de toeneming in het westen reeds voor 1973 fors op gang is gekomen.

3. ACHTERGRONDEN VAN DE LEERLINGEN

Bij de 4611 geënquêteerde leerlingen van de vierde klassen van het lager agrarisch onderwijs worden 4010 (87%) jongens en 601 (13%) meisjes aangetroffen. In het schooljaar 1973-1974 werden bij de steekproef op een totaal van 725 leerlingen 7% meisjes aangetroffen. De vergrote belangstelling voor lager agrarisch onderwijs is derhalve mede een gevolg van de toeneming van het aantal meisjesleerlingen.

In de drie jaren, die sinds het vorige onderzoek verstreken zijn, is het percentage leerlingen afkomstig uit een niet-agrarisch milieu belangrijk toegenomen, nl. van 34% tot 56%. Het percentage meisjes uit een agrarisch milieu afkomstig is naar verhouding wel iets toegenomen, doch het aantal is slechts zeer gering, nl. 63.

Tabel 3.1 Beroepen van de vaders van de leerlingen

Beroep vader	Aantal leerlingen 1976-1977			In % in het schooljaar					
	to- taal	jon- gens	meis- jes	1973-1974 2)			1976-1977		
				tot. j.	m.		tot. j.	m.	
Akkerbouwer, veehouder	1325	1284	41	51	54	2	29	32	7
Tuinder, kweker	386	366	20	11	12	4	8	9	3
In loondienst in land- of tuinbouw	74	72	2	2	2	0	2	2	0
In loondienst in een verwante sector 1)	248	230	18	2	2	2	5	6	3
Zelfstandige buiten de land-/tuinbouw	489	382	107	6	5	24	11	9	18
In loondienst buiten de land-/tuinbouw	2089	1676	413	28	25	68	45	42	69
Totaal	4611	4010	601	100	100	100	100	100	100

- 1) Bijvoorbeeld in de groene sector (bosbouw, hoveniersvak, plantsoenendienst, etc.), bij een bedrijfsverzorgingsdienst, loonwerker, levensmiddelenindustrie, landbouwvoorlichting, etc.
- 2) Dit zijn percentages uit een steekproef bij 725 leerlingen. Hierdoor is alleen een globale vergelijking met het schooljaar 1976-1977 mogelijk.

Van de leerlingen van wie de vader agrarisch bedrijfshoofd is typeerde 54% het ouderlijk bedrijf als een melkveebedrijf, 6% als een bedrijf met intensieve veehouderij, 5% als een akkerbouwbedrijf, 23% als een tuinbouwbedrijf en 12% als een gecombineerd bedrijf.

Regionaal gezien worden de meeste leerlingen in het westen aangetroffen; dit geldt in nog meerdere mate voor de meisjesleerlingen. Naar verhouding worden de minste meisjes bij het lager agrarisch onderwijs in het noorden en het zuiden aangetroffen.

Tabel 3.2 Leerlingaantallen naar vestigingsplaatsen van de scholen in de regio

Regio	Aantal leerlingen			Percentage leerlingen		
	totaal	jongens	meisjes	totaal	jongens	meisjes
Noord	545	515	30	12	13	5
Oost	1231	1073	158	27	27	26
West	1990	1642	348	43	41	58
Zuid	845	780	65	18	19	11
Totaal	4611	4010	601	100	100	100

Van de mogelijkheid om een aanvankelijke schoolkeuze te wijzigen is door de leerlingen, vooral door meisjes, een ruim gebruik gemaakt. Van de jongens heeft 38% - en van de meisjes 59% - na de basisschool eerst ander dan agrarisch onderwijs gevolgd. Van de jongens afkomstig uit een agrarisch milieu heeft bijna een derde (31%) na de lagere school niet-agrarisch onderwijs gevolgd. Bij resp. 38% en 43% van de jongens afkomstig uit een agrarisch verwant, resp. niet-agrarisch milieu is de lagere agrarische school eveneens niet de eerste keuze na het basisonderwijs geweest.

Tabel 3.3 Onderwijs voor de lagere agrarische school (in percentages)

Voorgaand onderwijs	Jongens				Meisjes	Jongens en meisjes
	to-taal	afkomstig uit milieu				
		agra-risch	agra-risch verw.	niet-agrarisch		
Lagere school	62	69	62	57	41	60
Algemeen vormend ond.	23	19	23	26	30	24
Lager techn./nijverh./huishoudonderwijs	12	11	10	13	22	13
Lager ec.- en adm.ond.	3	1	5	4	7	3

De keuze voor het volgen van agrarisch onderwijs was voor 80% van de leerlingen hoofdzakelijk het gevolg van een bij hen zelf levende voorkeur, voor 10% was deze keuze hoofdzakelijk op initiatief van de ouders tot stand gekomen. De overige 10% van de leerlingen heeft op aanraden van de schoolleiding van de voorafgaande scholen voor dit onderwijs gekozen. Bij de meisjes was deze keuze in iets sterkere mate het gevolg van eigen voorkeur dan bij de jongens. Bij 17% van de leerlingen kan de keuze van onderwijs mede bepaald zijn door adviezen ontvangen na het ondergaan van een persoonlijke test. De eigen voorkeur als belangrijkste motief voor het kiezen van agrarisch onderwijs wordt bij indeling van leerlingen in categoriën, zowel naar het milieu waaruit ze afkomstig zijn als naar de voorgaande schoolopleiding, in elk van deze categoriën in vrijwel gelijke mate aangetroffen.

Achteraf gezien heeft het grootste deel van de leerlingen geen spijt van het kiezen van lager agrarisch onderwijs. Ruim driekwart van de leerlingen is tevreden over hun schoolkeuze. Bij het onderzoek in het schooljaar 1973-1974 werd dit in ongeveer gelijke mate waargenomen. Een afgerond oordeel over de schoolkeuze kan van leerlingen in het laatste leerjaar, midden in de examensfeer, niet worden verwacht. Leerlingen met plannen voor een opleiding of een beroep buiten de agrarische sfeer vinden evenwel op dit tijdstip reeds vaker de gemaakte schoolkeuze achteraf minder geslaagd dan leerlingen met plannen in een agrarische richting.

4. PLANNEN VOOR VERDERE OPLEIDING

Omdat de geënquêeteerde leerlingen op korte termijn de lagere agrarische school gingen verlaten (het waren allemaal vierde klassers), hadden zij in het algemeen al vrij vaste plannen over wat zij hierna zouden doen. Een eerste onderscheid kan worden gemaakt tussen leerlingen die verder dagonderwijs willen gaan volgen en leerlingen die, al dan niet tegelijk met het volgen van een leerlingenstelsel, willen gaan werken. Van alle leerlingen heeft 44% het voornemen verder dagonderwijs te volgen. Leerlingen die, naar zich laat aanzien als gevolg van geringe leercapaciteiten, veelal op oudere leeftijd dit onderwijs beëindigen hebben weinig animo voor een verdere schoolopleiding. Naarmate de leeftijd van de leerlingen hoger ligt denkt men in meerdere mate direct na de school aan het arbeidsproces deel te nemen. Van de leerlingen die 15 jaar zijn wil 42%, - van de 16 jarigen 53%, van de 17 jarigen 63% - en van leerlingen van 18 jaar en ouder 71% geen verdere schoolopleiding gaan volgen. Ook van de meisjes wil een iets groter percentage dan van de jongens na het lager agrarisch onderwijs gaan werken, nl. 60%. Daarnaast vertoont de keuze tussen werken en het volgen van onderwijs en tevens de keuze van onderwijsrichting (al of niet agrarisch) samenhangen met meerdere factoren zoals blijkt uit tabel 4.1.

Tabel 4.1 Plannen na het lager agrarisch onderwijs

		Aantal leer- lingen	Percentage leerlingen dat na de lag.agr.sch. gaat onderwijs werken gaat volgen		
			agra- risch	niet- agra- risch	
Alle leerlingen		4611	56	32	12
Meisjes		601	60	20	20
Jongens		4010	55	34	11
Jongens naar:					
Onderwijs- richting	landbouw	1802	43	48	9
	tuinbouw	1940	67	23	10
	overig	268	48	25	27
Voorgaand onderwijs	lagere school	2511	57	33	10
	algemeen vormend	905	40	44	16
	lager technisch	486	70	23	20
	lager ec. en adm.	108	62	25	13
Beroep vader	landbouwer/veeh.	1284	45	52	3
	tuinder	366	60	37	3
	agrarisch loond.	72	64	31	5
	agrarisch verwant	612	66	25	9
	niet agrarisch	1676	57	30	13

Een duidelijk verschil is waar te nemen tussen de jongens en meisjes die verder onderwijs willen volgen. Van deze meisjes wil een groter deel dan van deze jongens niet-agrarisch onderwijs gaan volgen. Dit verschil kan in verband worden gebracht met het beroep dat de vaders uitoefenen. Van de meisjes hebben relatief veel meer vaders een niet-agrarisch beroep dan van de jongens.

Plannen van jongens om na de lagere agrarische school direct in een beroep te gaan werken, worden het meest aangetroffen bij jongens die de onderwijsrichting tuinbouw hebben gevolgd. Verder treft men deze leerlingen aan onder hen die voor de lagere agrarische school niet-agrarisch lager beroepsonderwijs (lts, leao) hebben gevolgd, en in weinig uiteenlopende mate, bij jongens van wie de vader een agrarisch verwant, - in loondienst een agrarisch beroep - of het zelfstandig tuindersberoep uitoefent. Deze plannen worden het minst aangetroffen bij jongens die de onderwijsrichting landbouw hebben gevolgd. Dit is ook het geval bij leerlingen die voor de lagere agrarische school algemeen vormend onderwijs hebben gevolgd en van wie de vader zelfstandig landbouwer is.

De plannen om na de lagere agrarische school verder dagonderwijs te volgen zijn gesplitst in plannen voor agrarisch- en niet agrarisch-vervolgonderwijs. Jongens met plannen voor middelbaar agrarisch onderwijs worden het meest aangetroffen bij degenen die de onderwijsrichting landbouw hebben gevolgd; die voor de lagere agrarische school algemeen vormend onderwijs hebben gevolgd en van wie de vader zelfstandig landbouwer is. In belangrijk mindere mate worden deze plannen aangetroffen bij jongens die de tuinbouw- en overige onderwijsrichtingen hebben gevolgd en van wie de vader geen zelfstandig agrarisch beroep uitoefent. Opmerkelijk is dat zoons van tuinders in belangrijk mindere mate animo hebben voor het volgen van middelbaar agrarisch onderwijs dan zoons van landbouwers. Dit is overigens in overeenstemming met andere onderzoekresultaten. Ongeveer hetzelfde verschil wordt aangetroffen tussen jongens die de onderwijsrichting landbouw en die de onderwijsrichting tuinbouw hebben gevolgd.

Animo voor het volgen van niet-agrarisch onderwijs wordt bij 11% van de jongens aangetroffen. Twee derde van de vaders van deze jongens heeft een niet-agrarisch beroep. De kansen om in een agrarisch of in een agrarisch verwant beroep terecht te komen worden blijkbaar door deze jongens niet hoog aangeslagen.

De studierichtingen bij het middelbaar agrarisch onderwijs, waarvoor de leerlingen belangstelling hebben, zijn als volgt over deze leerlingen verdeeld:

	jongens		meisjes	
	aantal	%	aantal	%
landbouw	933	63	39	29
tuinbouwproductie	159	11	11	8
aanleg en onderhoud	267	18	15	11
bloemsierkunst	78	5	68	50
overige	43	3	3	2
totaal	1480	100	136	100

Bij de jongens bestaat de meeste belangstelling voor de studierichting landbouw. Opvallend is het geringe aantal jongens met belangstelling voor een voortgezette opleiding, gericht op de tuinbouwproduktie. Dit hangt enerzijds samen met de geringe belangstelling van de zoons van tuinders voor middelbaar agrarisch onderwijs en anderzijds met het grote aantal leerlingen afkomstig uit een agrarisch verwant en een niet agrarisch milieu die de studierichting tuinbouw volgen. Bij deze jongens leeft kennelijk niet de verwachting dat men later een tuinbouwbedrijf zal gaan exploiteren.

Bij de meisjes valt de grote belangstelling voor de studierichting in de bloemsierkunst op. De grote rol die de vrouw vervult bij het veraangename van de samenleving wordt hiermee bevestigd.

Een klein gedeelte van de leerlingen, nl. 115 jongens en 17 meisjes heeft nu al het voornemen geuit na de middelbaar agrarische school een opleiding te volgen aan een hogere agrarische school.

5. KEUZE VAN EEN BEROEP

Naast andere ongetwijfeld ook zeer belangrijke doelstellingen heeft het onderwijs als belangrijke taak het voorbereiden op een beroep in de maatschappij. Bij het agrarisch onderwijs is deze doelstelling in de eerste plaats gericht op beroepen in het agrarisch bedrijfsleven en op beroepen die daarmee verwant zijn.

Het meest belangrijke doel van het onderzoek is na te gaan welk verband er ligt tussen de toegenomen belangstelling voor het lagere agrarisch onderwijs en de beroepskeuze van de leerlingen. Aan de leerlingen is daarom gevraagd, welk beroep ze na het beëindigen van de opleiding, hetzij direct na de lagere agrarische school, hetzij na een daaropvolgende dagopleiding denken te gaan uitoefenen, of aan welk beroep ze de voorkeur geven. Geen antwoord werd daarbij verwacht van leerlingen die na de lagere agrarische school meer dan één school willen volgen, b.v. na de middelbare nog de hogere agrarische school. Aan alle leerlingen is daarnaast gevraagd welk beroep men op den duur denkt te gaan uitoefenen. Aan de hand van deze gegevens worden eerst de beroepsplannen van de jongens en daarna van de meisjes nader bezien.

De beroepsplannen van de jongens na onderwijs en op den duur zijn in tabel 5.1 vermeld. Van 9% van het totaal aantal jongens is alleen het beroep dat ze op den duur willen gaan uitoefenen bekend omdat ze na op de lagere agrarische school aansluitend schoolonderwijs het voornemen hebben nog verder te studeren. De beroepsector die deze jongens na het beëindigen van deze studie kiezen zal waarschijnlijk tevens dezelfde zijn als waarin men denkt het definitieve beroep te kunnen uitoefenen.

Uit deze tabel blijkt dat van de jongen: 55% direct na de lagere agrarische school, 30% na een opleiding aan een middelbare agrarische school, 4% na een opleiding aan een hogere agrarische school en 11% na een niet-agrarische schoolopleiding een beroep wil gaan uitoefenen.

Na het beëindigen van onderwijs op de lagere agrarische school of een daarna te volgen opleiding wil 40% van de jongens gaan werken op een land- of tuinbouwbedrijf, van wie twee derde op het ouderlijk bedrijf. In het schooljaar 1973-1974 wilde 53% van de bij het onderzoek betrokken leerlingen dit werk gaan doen, waarvan driekwart op het ouderlijk bedrijf. Op den duur denkt 30% van de jongens aan een beroep in de landbouw en 15% aan een beroep in de tuinbouw. Opmerkelijk is, dat van de jongens die op den duur in de tuinbouw werkzaam willen zijn een belangrijk groter deel de schoolopleiding na het verlaten van de lagere agrarische school beëindigt dan van de jongens die aan een beroep in de landbouw denken.

Tabel 5.1 Beroepsplannen van de jongens

Beroepssector	Jongens in % van het totaal aantal naar							
	beroep na onderwijs				beroep op den duur			
	to- taal	dat na de l.a.s.	... onder- werk- wijs gaat volgen	agr. niet- agr.	to- taal	dat na de l.a.s.	... onder- werk- wijs gaat volgen	agr. niet- agr.
		gaat	...	agr.		gaat	...	agr.
Agrarisch) ouders	26,8	13,7	13,0	0,1				
bedr. van) anderen	13,2	8,2	4,9	0,1				
landbouw					30,1	12,8	16,6	0,7
tuinbouw					14,5	10,4	3,8	0,3
<u>Totaal agrarisch</u>	<u>40,0</u>	<u>21,9</u>	<u>17,9</u>	<u>0,2</u>	<u>44,6</u>	<u>23,2</u>	<u>20,4</u>	<u>1,0</u>
Loonwerk e.d.	6,2	3,9	2,0	0,3	1,8	1,3	0,4	0,1
Bosbouw en groenv.	18,6	13,5	5,0	0,1	19,2	12,7	5,3	1,2
Bloemist/winkelier	7,2	5,8	1,4	0,0	7,4	5,7	1,6	0,1
Dierenverzorging	2,3	1,6	0,5	0,2	2,4	1,4	0,7	0,3
Agrarisch verwant	3,1	1,1	1,8	0,2	5,5	1,8	3,0	0,7
Niet-agrarisch	10,9	5,5	0,7	4,7	14,5	6,8	1,0	6,7
Onbekend	2,7	1,3	1,0	0,4	4,6	2,1	1,7	0,8
<u>Totaal</u>	<u>91,0</u>	<u>54,6</u>	<u>30,3</u>	<u>6,1</u>	<u>100,0</u>	<u>55,0</u>	<u>34,1</u>	<u>10,9</u>
<u>Aantal jongens</u>	<u>3648</u>	<u>2195</u>	<u>1219</u>	<u>243</u>	<u>4010</u>	<u>2210</u>	<u>1365</u>	<u>435</u>

1) Inclusief 15 jongens waarvan de plannen na de lagere agrarische school onbekend zijn.

De beroepsbestemming van de leerlingen hangt voor een belangrijk deel samen met de plannen die men heeft na het verlaten van de lagere agrarische school. Leerlingen die aansluitend onderwijs gaan volgen op een middelbare agrarische school hebben meer ambitie voor een beroep in de land- en tuinbouw dan leerlingen die direct na de lagere agrarische school willen gaan werken; resp. 60% en 42% van deze leerlingen wil op den duur een beroep in deze sectoren gaan uitoefenen. Leerlingen die na de lagere agrarische school een niet-agrarische schoolopleiding willen volgen (11% van de jongens) willen op den duur hoofdzakelijk een niet-agrarisch beroep uitoefenen. In totaal wil 15% van de jongens op den duur werkzaam zijn in de niet-agrarische sector; 7% wil daarbij volstaan met een opleiding aan de lagere agrarische school, eveneens 7% wil daarvoor een niet-agrarische schoolopleiding gaan volgen en 1% wil dit doen na een opleiding op middelbaar agrarisch niveau. Door twee derde van de jongens die op den duur een niet-agrarisch beroep voor ogen staat wordt de lagere agrarische school een niet zo geschikte opleiding voor hun toekomstig beroep gevonden.

Een aan de land- en tuinbouw verwant beroep wil 36% van de jongens op den duur gaan uitoefenen; daarbij wil 23% na de lagere agrarische school geen verdere schoolopleiding volgen, 11% wil eerst nog agrarisch en 2% eerst nog niet-agrarisch onderwijs volgen. Onder de hier bedoelde beroepen vallen de beroepen in bosbouw en groenvoorziening, de dierenverzorging, de handel in en de verwerking van agrarische produkten en loonwerk met machines en werktuigen op agrarische bedrijven. Hierbij kan de kennis opgedaan bij het lager agrarisch onderwijs, mede door de verscheidenheid van vakrichtingen bij dat onderwijs, van nut zijn.

De ambitie voor de beroepen die de jongens op den duur willen gaan uitoefenen kan in verband worden gebracht met de vakrichting die op de lagere agrarische school is gevolgd en met het beroeps-milieu waaruit de jongens afkomstig zijn. Hierover geeft tabel 5.2 nadere informatie.

Tabel 5.2 Beroepsplannen van de jongens naar gevolgde vakrichting en beroep van vader

Beroepssector	Percentage jongens naar							
	vakrichting			beroep van vader				
	land- bouw	tuin- bouw	ove- rig	land- bou- wer	tuin- der	agr. loond.	agr. niet- ver- want	agr- risch
Landbouw	63	3	8	78	4	27	11	7
Tuinbouw	2	27	5	3	75	35	12	11
Totaal agrarisch	65	30	13	81	79	62	23	18
Loonwerk e.d.	3	1	1	2	1	3	3	1
Bosbouw en groenv.	4	34	19	3	4	16	32	30
Bloemist/winkelier	0	14	4	1	5	1	14	11
Dierenverzorging	4	1	5	1	-	-	3	4
Agrarisch verwant	8	3	6	4	5	7	7	7
Niet-agrarisch	11	13	45	5	3	4	14	23
Onbekend	5	4	7	3	3	7	4	6
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
Aantal jongens	1802	1940	268	1284	366	72	308	1980

De jongens die de vakrichting landbouw volgen hebben de meeste ambitie voor een beroep in de agrarische sector. Van deze jongens wil ongeveer twee derde een agrarisch beroep gaan uitoefenen. Bij de vakrichting tuinbouw denkt iets minder dan een derde van deze jongens aan een agrarisch beroep als uiteindelijke beroepsbestemming. Bij deze vakrichting worden veel jongen aangetroffen met belangstelling voor een beroep in bosbouw en groenvoorziening (34%) en voor de sector bloemist/winkelier (14%). Voor een niet-agrarisch beroep wil 45% van de jongens die bij de overige vakrichting zijn

vermeld in aanmerking komen. Naar verhouding is de belangstelling voor een niet-agrarisch beroep bij de vakrichtingen landbouw en tuinbouw vrijwel gelijk, namelijk resp. 11% en 13%.

Zoals te verwachten is blijkt het beroepsmilieu waaruit de jongens afkomstig zijn een belangrijke factor te zijn voor de beroepskeuze. De meeste ambitie voor een beroep in de sectoren land- en tuinbouw wordt aangetroffen bij jongens van wie de vader boer of tuinder is. Dit is het geval bij 81% van de zoons van boeren en bij 79% van de zoons van tuinders.

Naarmate de vader met zijn beroep minder bij de agrarische sector betrokken is neemt de animo en wellicht ook de mogelijkheid voor een agrarisch beroep af. De in de laatste jaren grotere toeloop van leerlingen van wie de vader geen boer of tuinder is heeft evenwel tot gevolg dat van het totaal aantal jongens dat in de landbouw wil gaan werken 16% - en van het totaal aantal jongens dat in de tuinbouw een bestaan wil zoeken 47% - de vader geen zelfstandig boer of tuinder is. Dit betekent wellicht dat op langere termijn gezien de aantalsontwikkeling van vooral de tuinbouwbedrijven en in geringere mate ook de landbouwbedrijven door de ambities van deze jongens voor een zelfstandig beroep in de agrarische sector van deze jongens kan worden beïnvloed.

Bijna een kwart van de jongens waarvan de vader een niet-agrarisch beroep heeft denkt zelf een niet-agrarisch beroep te gaan uitoefenen. Van alle jongens die op den duur een niet-agrarisch beroep willen gaan uitoefenen heeft 79% van hun vaders een niet-agrarisch beroep. Daar bovendien blijkt dat 43% van de jongens afkomstig uit een niet-agrarisch milieu voor het lager agrarisch onderwijs eerst een ander schooltype voor voortgezet onderwijs heeft bezocht, is het aannemelijk te achten dat voor een groot deel van deze jongens agrarisch onderwijs de enige mogelijkheid is om met een diploma de maatschappij in te kunnen gaan.

Uit tabel 5.1 is reeds gebleken dat de plannen voor werkzaamheden na de schoolopleiding niet altijd betrekking hebben op dezelfde beroepssectoren als die waarin de jongeren hun beroep op den duur in willen uitoefenen. De mate waarin de jongens van beroepssector willen veranderen is te vinden in tabel 5.3. Tevens is uit deze tabel af te leiden welke beroepen de jongens die na het dagonderwijs, volgend op de lagere agrarische school, nog verder dagonderwijs willen volgen daarna denken uit te oefenen.

Voorzover deze verder studerende hun beroepsplannen kenbaar hebben gemaakt blijkt dat de animo voor beroepen in de land- en tuinbouw, in bosbouw en groenvoorziening, in een ander agrarisch verwant beroep en een niet-agrarisch beroep in weinig uiteenlopende mate wordt aangetroffen.

Van de jongens die na het beëindigen van het onderwijs op de lagere agrarische en daaropvolgende scholen in een beroep werkzaam willen zijn wil 83% op den duur in de aanvankelijk gekozen beroepssector blijven. Vooral wat betreft de sector land- en tuinbouw is de eerste keuze vaak tevens de definitieve.

Tabel 5.3 Beroepsplannen van jongens na onderwijs en op den duur

Beroeps- sector na onderwijs	Aantal jongens								
	to- taal	met plannen op de duur in de beroepssector							
	land- en tuin- bouw	loon- werk e.d.	bos- bouw en groen- voorz.	bloem- mist/ win- ke- lier	dier- ren- ver- zor- ging	agra- risch ver- want	niet- agra- risch	onbe- kend	
Land- en tuinbouw	1602	1472	6	40	14	8	19	19	24
Loonwerk e.d.	250	106	62	1	-	1	35	27	18
Bosbouw, groenv.	746	59	-	621	16	2	5	29	14
Bloemist/ winkelier	290	16	-	10	247	1	12	3	1
Dieren- verzorging	91	7	-	5	1	68	1	7	2
Agrarisch verwant	123	16	-	5	1	-	78	17	6
Niet- agrarisch	437	11	2	11	2	3	16	382	10
Onbekend	124	27	-	7	7	4	4	18	57
Verder stu- derenden	347	74	2	69	7	12	51	79	53
Totaal	4010	1788	72	769	295	99	221	581	185

In de sector loonwerk blijft slechts 25% van de jongens op den duur bij de eerste keuze. Van deze jongens wil een groot deel op den duur in de land- of tuinbouw gaan werken. Hun aanvankelijke keuze voor loonwerk kan verband houden met onvoldoende werkgelegenheid op het ouderlijk bedrijf. Daarnaast spreekt het werken met machines op agrarische bedrijven veel jongeren sterk aan. Voor slechts een kwart van de leerlingen die aanvankelijk in de sector loonwerk willen gaan werken is de eerste keuze tevens de definitieve. Naar beroepen in de agrarisch verwante of niet-agrarische sector denkt op den duur een kwart van deze jongens af te vloeien. In de sector land- en tuinbouw is, indien de toetreding vanuit de sector loonwerk buiten beschouwing wordt gelaten, het aantal leerlingen dat meteen en dat op den duur hier in wil werken ongeveer constant. In bosbouw en groenvoorziening is er eveneens een redelijk evenwicht, terwijl men in de agrarisch verwante en niet-agrarische sector vaak wel op den duur maar minder vaak direct na de school wil gaan werken.

Uit de beroepsplannen van de meisjes, weergegeven in tabel 5.4 blijkt dat bij de meisjes een veel geringere animo voor een beroep in land- en tuinbouw wordt aangetroffen dan bij de jongens.

De meeste belangstelling gaat uit naar een beroep in de sector bloemist/winkelier, waarin 36% van de meisjes op den duur wil gaan werken. Een groot deel van deze meisjes (84%) heeft op de lagere agrarische school bloemsierkunst in hun vakkenpakket gekozen. Voor een werkring in de recreatieve dierenhouderij (dierenverzorging en manege) heeft een kwart van de meisjes belangstelling. Het merendeel van deze meisjes heeft de vakrichting landbouw gevolgd. Wellicht zouden meer van deze meisjes bij hun vakkenpakket dierenverzorging hebben gekozen indien hun daarvoor de gelegenheid was geboden.

Voor een beroep in de overige agrarisch verwante sectoren is de belangstelling bij jongens en meisjes vrijwel gelijk, terwijl bij de meisjes iets meer belangstelling voor een niet-agrarisch beroep wordt aangetroffen dan bij de jongens. Dit laatste is een uitvloeisel van bij de meisjes, meer dan bij de jongens, aangetroffen animo voor een sociaal gericht beroep, b.v. bejaardenzorg e.d.

Tabel 5.4 Beroepsplannen van de meisjes

Beroepssector	Meisjes in procenten van het totaal naar							
	beroep na onderwijs				beroep op den duur			
	to- taal	dat na de l.a.s. gaat	... onder- wijs ken	... onder- wijs gaat volgen	to- taal	dat na de l.a.s. gaat	... onder- wijs ken	... onder- wijs gaat volgen
			agr. niet- agr.	agr. niet- agr.			agr. niet- agr.	agr. niet- agr.
Land- en tuinbouw	5,0	4,0	0,8	0,2	4,5	2,7	1,5	0,3
Groenvoorziening	2,1	1,6	0,5	-	3,0	1,3	1,5	0,2
Bloemist/winkelier	33,9	25,6	8,0	0,3	35,6	25,66	9,2	0,8
Dierenverzorging	23,5	17,0	3,5	3,0	25,8	17,5	4,6	3,7
Agrarisch verwant	3,5	1,3	1,5	0,7	5,0	1,5	1,8	1,7
Niet-agrarisch	14,5	6,2	0,5	7,8	18,8	6,3	0,7	11,8
Onbekend	6,3	3,7	1,3	1,3	7,3	4,8	0,7	1,8
Totaal	88,8	59,4	16,1	13,3	100,0	59,7	20,0	20,3
Aantal meisjes	534	357	97	80	601	359 ¹⁾	120	122

1) Inclusief 2 meisjes waarvan de plannen na de lagere agrarische school onbekend zijn.

Uit deze tabel blijkt tevens dat van de meisjes: 60% direct na de lagere agrarische school, 16% na een opleiding aan een middelbare agrarische school, 4% na een opleiding aan een hogere agrarische school en 20% na een niet-agrarische opleiding een beroep wil gaan uitoefenen.

Naar verhouding willen er van de meisjes meer direct na de lagere agrarische school gaan werken en eveneens na de lagere agrarische school meer niet-agrarisch onderwijs volgen dan van de jongens.

Evenals bij de jongens worden bij de meisjes weinig plannen voor veranderingen in de beroepssectoren aangetroffen, 83% van de meisjes die na de lagere agrarische school of na de daaropvolgende dagopleiding willen gaan werken wil in dezelfde beroepssector blijven werken.

Bij de meisjes blijkt de beroepsbestemming, evenals bij de jongens, verband te houden met de plannen voor verder onderwijs. Meer dan de helft van de meisjes die na de lagere agrarische school niet-agrarisch onderwijs willen gaan volgen wil op den duur een niet-agrarisch beroep.

De geringe animo voor een beroep in de land- en tuinbouw bij de meisjes wordt zowel bij meisjes van agrarische als bij meisjes van niet-agrarische afkomst aangetroffen. Voor het kiezen van een beroep zijn door meisjes vaker adviezen bij anderen ingewonnen dan door jongens. De geringe kansen op een beroep in de land- en tuinbouw en het, vaker dan bij de jongens het geval is, veranderen van schoolopleiding door de meisjes doen de behoefte aan informatie over beroepsmogelijkheden toenemen.

6. SLOTOPMERKINGEN

Uit de globale analyse van enkele belangrijke aspecten van het onderzoek onder de leerlingen van het vierde leerjaar van de lagere agrarische scholen in het schooljaar 1976-1977 kunnen reeds enkele aanwijzingen worden gevonden welke van belang kunnen zijn voor de ontwikkelingen van het lager agrarisch onderwijs.

De sinds het schooljaar 1972-1973 weer optredende toeneming van het aantal leerlingen bij het lager agrarisch onderwijs is voor een deel een gevolg van de toenemende belangstelling voor dit onderwijs bij leerlingen afkomstig uit een niet-agrarisch milieu.

De ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen in beroepen waarvoor de opleiding op deze scholen direct een basis ligt, houdt naar het lijkt geen gelijke tred met het aanbod aan arbeidskrachten dat de scholen opleveren. De informatie die het onderzoek verschaft omtrent de beroepskeuze van de leerlingen wijst uit dat een groot deel van de leerlingen, met name degenen die afkomstig zijn uit een niet-agrarisch milieu, al dan niet na een aansluitende niet-agrarische opleiding, een beroep kiest dat voor een groot deel weinig aansluiting vindt bij het agrarisch karakter van dit onderwijs. Naar het oordeel van een deel van deze leerlingen is de lagere agrarische school geen geschikte opleiding voor het beroep dat ze op het oog hebben.

Door de mogelijkheden die de wet op het voortgezet onderwijs biedt om in dit onderwijs tussentijds van schooltype te veranderen, is de groei van het lager agrarisch onderwijs voor een groot deel afkomstig van leerlingen die eerst andere schooltypen hebben bezocht. Hierdoor kan aan leerlingen, voor wie andere mogelijkheden niet haalbaar waren, de mogelijkheid worden geboden tenminste een lagere beroepsopleiding te voltooien.

Een streven om, gezien deze ontwikkeling in het leerlingenbestand, het lager agrarisch onderwijs een ander karakter te geven in die zin dat daarin verregaand tegemoet gekomen wordt aan de veelal biologisch gerichte belangstelling van de leerlingen zou ten koste kunnen gaan van het onderwijs in de specifieke vakrichtingen. Dit lijkt niet in het belang te zijn van de leerlingen die het lager agrarisch onderwijs nodig hebben, al dan niet als vooropleiding voor het middelbaar agrarisch onderwijs, als basisopleiding voor een beroep in de land- en tuinbouw en daarmee verwante beroepen. Vooral de jongens die meestal op den duur als zelfstandig ondernemer in de tuinbouw willen gaan werken volstaan vaak met alleen de lagere agrarische school als schoolopleiding voor hun beroep. Een opleiding waarbij specifieke vakkennis in mindere mate dan thans het geval is wordt onderwezen zal zeker deze leerlingen niet ten goede komen.

